

Romuald Brazis

Polska inicjatywa akademicka w Wilnie 1991-2001

International Journal of Management and Economics 13, 174-178

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Romuald Brazis

Universitas Studiorum Polona Vilnensis

Polska inicjatywa akademicka w Wilnie 1991-2001

Zapoczątkowana w 1991 r. jako Uniwersytet Polski przy Stowarzyszeniu Naukowców Polaków Litwy inicjatywa akademicka mniejszości polskiej w Wilnie toruje drogę do jej uznania, przezwyciężając zaszczości i uprzedzenia, jakie się nagromadziły w ciągu ostatnich stu lat. Przed odrodzeniem niepodległości Litwy jedynie państwo miało monopol na powoływanie uczelni wyższych. Jedną z pierwszych ustaw Republiki Litewskiej – o nauce i studiach ze stycznia 1991 r. zniósła ten monopol. Rząd Republiki Litewskiej uchwałą z 4 października 1991 r. nr 703p zdecydował: „Z rezerwy asygnat na naukę i studia budżetu państwowego Litwy na 1991 r. przeznaczyć Stowarzyszeniu Naukowców Polaków Litwy 10 tys. rubli na zbadanie koncepcji założenia wyższej polskiej uczelni w Wilnie”. Kwota równowartości 250 USD była symboliczna, ale nie da się przecenić znaczenia samej uchwały jako legalnej podstawy tworzenia uczelni. Uniwersytet Polski był jedną z form działalności statutowej Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy, nim się udało (18 maja 1998 r.) uzyskać samodzielną osobowość prawną o łacińskiej nazwie **Universitas Studiorum Polona Vilnensis (USPV)**, instytucji wyższej użyteczności publicznej, określonej w ramach odpowiedniej Ustawy Republiki Litewskiej. Młodzież ucząca się w USPV jest następnie przyjmowana na wyższe uczelnie w Polsce z możliwością wykonania pełnego cyklu studiów, aż do uzyskania stopnia magistra lub doktora nauk. Prowadząc w ciągu pierwszych trzech lat kształcenie wspomagające w Wilnie, inicjatywa nasza stwarza możliwość dłuższego pozostawania młodzieży z rodziną, utrzymywania stałego kontaktu z państwowym językiem litewskim, a przez to przyczynia się do umocnienia pozycji młodzieży na miejscowym rynku pracy. Ten tryb studiów pozwala młodzieży uzyskać podstawy języka, poznać szersze horyzonty kultury polskiej, sprawdzić swój potencjał naukowy. Dyplomy uczelni polskich są uznawane na Litwie. Młodzież, która się kształci w USPV, zasadniczo powraca na Litwę i znajduje zatrudnienie zarówno w sektorze prywatnym, jak i państwowym.

Bodźca do tworzenia naszej uczelni dała kilkuset tysięcy polska ludność na Litwie, która przetrwała tu w miłości do ojczystego języka. Język i kultura polska wypierane z kręgów oficjalnych, zachowały się w tradycji rodzinnej pieśnią, a dało to początek licznym zespołom pieśni i tańca. U źródeł powstania Uniwersytetu jest też praca nauczycieli, których obecnie jest około półtora tysiąca, w szkołach z polskim językiem wykładowym utrzymywanych z budżetu Republiki Litewskiej. U źródeł jest też praca duszpasterzy starszego i młodszego pokolenia,

dzięki którym nie wyczerpywała się cierpliwość i wiara w możliwość sukcesu w staraniach o oświatę, wiara w możliwość powrotu do porozumienia polsko-litewskiego. Postęp w rozwoju inicjatywy akademickiej zawdzięczamy licznym osobom prywatnym – przyjaciółom nauk. Najpierw w 1991 r. przyszła fala wsparcia z Litwy, następnie z Polski, a kręgi sympatyków naszej inicjatywy akademickiej poszerzyły się aż do Wysp Brytyjskich, Ameryki i Australii. Powstały Towarzystwa Przyjaciół Uniwersytetu Polskiego w Wilnie z siedzibą w Chicago, Londynie, Wiedniu. Wsparcia udzielił Komitet Pomocy Polakom na Wschodzie z siedzibą w Los Angeles, Kanadyjskie Towarzystwo Wspierania Oświaty i Kultury na Litwie z siedzibą w Toronto, Związek Narodowy Polski w USA, Fundacja Dobroczytna Kongresu Polonii Amerykańskiej oraz liczne inne fundacje i osoby indywidualne. Niektórzy z Fundatorów, jak Stanisław Żochowski (Australia), Witold Gariat (Wenezuela), Kazimierz Siemaszko i Jerzy Przyłuski (USA) odeszli już na zawsze, pozostawiając nam szlachetny przykład do naśladowania. Ich wkład przyczynił się do postawienia budynku, zakupu sprzętu, utworzenia zbiorów bibliotecznych. Dziś już 2/3 środków na utrzymanie i rozwój uczelni pochodzi od samych studentów, choć liczba ich jest niewielka (w Wilnie około 100). Jest to dowód, że przy nieco większej liczbie studentów uczelnia będzie w stanie działać na zasadach samofinansowania. Dopóki nie mamy uprawnień wydawania dyplomów magistra, liczba studentów jest oczywiście ograniczona możliwościami przyjęcia naszych studentów na uczelnie w Polsce, w celu kontynuowania nauki.

Przyczynili się do kształcenia, przybываяc na nasze zaproszenie z wykładami, liczni profesorowie uniwersytetów Republiki Litewskiej, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Szczecińskiego, Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Akademii Medycznych w Białymstoku i Gdańsku, Akademii Wychowania Fizycznego w Gdańsku, Politechnik Szczecińskiej, Gdańskiej, Warszawskiej, Wrocławskiej, Wyższych Szkół Pedagogicznych w Krakowie, Kielcach, Piotrkowie Trybunalskim, Rzeszowie, Siedlcach, wielu innych uczelni. W pierwszym okresie to Szkoła Główna Handlowa w Warszawie i Uniwersytet Gdański dźwignęły największy trud doprowadzenia studentów ekonomii i studentów prawa do dyplomów magistra. W 1997 r. następne uczelnie polskie – Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu zaczęły przyjmować naszych studentów.

Choć idea tworzenia uczelni była na pozór irracjonalna, gdyż nie mieliśmy ani pieniędzy, ani budynków, to jednak na fundamencie zapału zdołaliśmy stworzyć zręby uczelni. Zakupiliśmy zniszczone budynki na Starówce Wilna, dokonaliśmy remontów, zgromadziliśmy wielotysięczne zasoby biblioteczne, a jednocześnie kształciliśmy młodzież. Choć w pracy dydaktycznej uczestniczyło corocznie kilkudziesięciu wykładowców, to organizacja tego procesu spoczywała i spoczywa

nadal na barkach zaledwie kilku stałych pracowników. W ciągu 10 lat istnienia uczelni objeśliśmy kształceniem ponad 550 kandydatów, a do 1 października 2001 r. wypromowaliśmy na studia magisterskie z zakresu: pedagogiki nauczania początkowego około 80, ekonomii – 88 (57 do Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie i 31 na Uniwersytet w Białymstoku), prawa – 76 (40 na Uniwersytet Gdański i 36 na Uniwersytet w Białymstoku), medycyny i stomatologii – 30, plastyki – 15, informatyki – 8, anglistyki – 6, germanistyki – 7, wychowania fizycznego – 4. Ogółem około 350 osób. Około 100 osób sposobi się jeszcze do studiów magisterskich, korzystając z bezpośredniej pomocy USPV w Wilnie. Są to studenci Uniwersytetu w Białymstoku (ekonomia), Akademii Podlaskiej (pedagogika nauczania początkowego) i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (marketing i zarządzanie). Około 250 wychowanków już uzyskało stopnie magistra (prawa, ekonomii, pedagogiki, informatyki, plastyki, anglistyki, germanistyki i in.). Młodzież wypromowana przez USPV przeważnie wraca na Litwę. Ponadto około 50 słuchaczy uczęszcza obecnie na kurs międzynarodowego biznesu (pod patronatem Uniwersytetu Gdańskiego).

Posiadanie pomieszczeń jest warunkiem koniecznym uzyskania uprawnień do samodzielnego nadawania dyplomów magisterskich. W tym zakresie uzyskaliśmy ostatnio wsparcie ze strony Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w postaci przeszło 500 m² kwadratowych powierzchni użytkowej w nowym Domu Kultury Polskiej. W przyznanych pomieszczeniach urządziliśmy sale wykładowe i pracownię informatyki, zainstalowaliśmy łącza z Internetem, mamy możliwość wymiany programów multimedialnych kształcenia na odległość.

W celu uzyskania uprawnień nadawania stopni naukowych należy uporać się z jeszcze jednym nadzwyczaj trudnym zadaniem: zatrudnieniem na pierwszym etacie co najmniej dziesięciu pracowników naukowych ze stopniem doktora i doktora habilitowanego. Choć pracuje u nas kilkadziesiąt naukowców, nie są to pracownicy etatowi. Potrzebne są inwestycje na zatrudnienie stałej kadry. Obok weterana naszej wspólnoty akademickiej – dziekana, doktora filozofii Eugeniusza Wasilewskiego, który odkrywa w archiwach arcyciekawe materiały o szkole filozoficznej Wilna pierwszej połowy XX wieku, do stałej pracy na kształtującej się uczelni przystąpili młodzi naukowcy, jak dr Jarosław Wołkonowski po studiach z fizyki i doktoracie z nauk politycznych, obecnie przygotowujący habilitację nt. stosunków polsko-żydowskich w latach 1919-39; dr Irena Mikłaszewicz po studiach polonistycznych i doktoracie z historii Kościoła na Litwie w latach 1944-89. Do grona nauczycieli akademickich przystąpił świeżo po doktoracie (za badania prasy ukazującej się w języku polskim w byłym ZSRR) poeta i dziennikarz dr Józef Szostakowski. W Szkole Głównej Handlowej obronili prace doktorskie i powrócili do Wilna dr Mieczysław Palewicz i dr Jakub Radczenko, choć pozostaje nierozwiązany problem ich stałego zatrudnienia na USPV. Dzięki naszej działalności promocyjnej w Polsce jest jeszcze około 20 osób.

Promocji i integracji środowiska akademickiego sprzyja seria międzynarodowych konferencji pt. „Nauka a jakość życia” (siódma z kolei odbyła się 20-22 czerwca 2002 roku), jak również konferencji monotematycznych. Tak więc *Universitas* w ciągu 10 lat istnieje jako czynny ośrodek spotkań i wymiany idei. Centralne miejsce zajmują badania nad dziejami Wileńszczyzny. Potrzebne są pracownie dokumentacji i pomieszczenia archiwalne, w tym celu dokonuje się remontu i adaptacji około 200 m² pomieszczeń w starej zabudowie Wilna. Ale głównym zadaniem jest zabieganie o „potencjał ludzki” i stałe zatrudnienie zespołu młodych naukowców.

Czy wystarczająco wykorzystujemy możliwość kształcenia młodych naukowców w istniejących ośrodkach wysokich technologii? Niestety, nie. Dotychczasowe zainteresowania młodzieży ogniskowały się na kierunkach ekonomii i zarządzania, prawa oraz innych kierunkach nauk społecznych. Badania wykazują, że produkt narodowy brutto jest większy w tych krajach, gdzie więcej jest osób o wykształceniu uniwersyteckim, zwłaszcza w fizyce oraz innych naukach przyrodniczych i technologicznych. Pomagamy więc młodzieży podążać w tych kierunkach, dbając przy tym o kształcenie nauczycieli takich przedmiotów.

Kształcimy w języku litewskim i w angielskim, francuskim, niemieckim, organizujemy lektoraty w języku łańskim i innych. Uczestniczymy w programie komputeryzacji szkół: przed kilku laty dokonaliśmy testowania i rozdzieliliśmy szkołom partię używanych komputerów z Kanady, w 2001 roku – ponad 50 używanych komputerów zgromadzonych przez Towarzystwo Przyjaciół UPW w Chicago.

Niniejszy referat na konferencji w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie jest dobrą okazją, aby wyrazić uznanie wszystkim „prawdziwym kapitalistom”, którzy kierując się zasadą *frui* zainwestowali w młodzież swą wiedzę i umiejętności, jak obecni na sali prof. Ireneusz Nykowski, prof. Jacek Brdulak, dr Tomasz Dołęgowski, pani ambasador prof. Eufemia Teichmann. Osiągniętym zyskiem niech będą szczęśliwe oblicza obecnych na sali młodych wychowanków.

Literatura:

R. Brazis, „Studium Vilnense” 2000, vol 9, nr 1, s. 3; 2000, vol. 9, nr 2, s. 3.

Polish Academic Initiative in Vilnius 1991-2001

(Summary:)

The general idea of the capitalistic market approach consists of two sequential processes: investing and profiting. Using this assumption author analyses the idea of the polish minority academic initiative in Vilnius. The project has been started in 1991 under its preliminary name 'Polish University in Vilnius', as project of the Association of Polish Scientists in Vilnius.

In 1991 the government of Lithuanian granted 10 thousands of rubles (250 USD) under its resolution NR 703p for the development of the concept for the polish institution of higher education in Vilnius. In 1998 the initial project of the Polish University has received its legal status under its Latin name Universitas Studiorum Polona Vilmensis (USPV) – as a higher institution of the public utility. The studies in USPV enables young people to enrich their knowledge of polish language and culture as well as try their academic skills and prepare for further studies in the institutions of the higher education in Poland. During the last decade some 250 young people graduated with Master's degrees (in law, economics, pedagogic, arts, English philology, etc.). The University is also cooperating with the Western institutions of higher education and polish cultural centers in Great Britain, the United States, Australia, etc.

Nevertheless, the USPV still faces many difficulties caused by the lack of the permanent academic staff and studying facilities. During the last ten years the USPV has been a center of the academic meetings and a place of discussions for more than 1200 scientists.

The article presented in Warsaw School of Economics is an excellent occasion to give our respect to all „real capitalists“, who invested their knowledge and skills in the development of the young generation.